

Agenda boer, burger en biodiversiteit

Investeren in natuurinclusieve landbouw in Drenthe

Agenda boer, burger en biodiversiteit

Investeren in natuurinclusieve landbouw in Drenthe

Colofon:

Assen 22 maart 2019

Uitgave en initiatiefnemers
Partners Groenmanifest Drenthe

- LTO Noord
- Het Drentse Landschap
- Natuur en Milieufederatie Drenthe
- Natuurmonumenten

Ondersteund door

- Drents Agrarisch Jongeren Kontakt
- Agrarische Natuur Drenthe
- Landschapsbeheer Drenthe

Foto's

Chiel Jacobusse, Christiaan Teule, Hanna Schipper, Hans Dekker, Het Drentse Landschap, Jaap de Vries, Jan Gort, Jeljer Wynia, Johan Vos, LTO Noord, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Roelof Huisman, Rudmer Zwerver en Ruud Morijn

Vormgeving

In Ontwerp, Assen

Inhoud

- 1 Aanleiding **PAGINA 2**
- 2 Ambitie **PAGINA 4**
- 3 Tussentijdse doelen **PAGINA 6**
- 4 Stip op de horizon **PAGINA 8**
PAGINA 10
- 5 Definitie, strategie en aanpak **PAGINA 12**
- 6 Organisatie en uitvoering **PAGINA 14**
- 7 Opmaat naar een actieprogramma 2019 – 2023
PAGINA 16
- 8 Financiering **PAGINA 20**

Drenthe 2030
Fantastisch toch!

Het verhaal van Boer Kasper

1/ Aanleiding

In Drenthe staan ons de komende jaren in het landelijk gebied grote opgaven te wachten. De landbouwsector zelf én de samenleving vragen om een verdere vermaatschappelijking van de landbouw. Het belang van een economisch rendabele landbouw staat buiten kijf. In toenemende mate stellen de keten, de samenleving en de overheid echter ook eisen op het gebied van dierenwelzijn, duurzaamheid en biodiversiteit en landschap. De landbouw staat samen met heel Drenthe voor de uitdaging om de economische waarde te verenigen met maatschappelijke waarden, zoals een gezond milieu, een rijke natuur en een mooi landschap.

Op dit moment staan de biodiversiteit en de kwaliteit van het landschap ook in Drenthe onder druk. Forse inspanningen zijn nodig om de neergaande lijn om te buigen naar een opwaartse lijn. Daarnaast gaat de klimaatopgave een stevige inspanning vergen.

In 2018 verschenen tal van plannen die veranderingen in het landelijk gebied in gang willen zetten. Minister Schouten legde haar visie neer ten aanzien van de omschakeling naar kringloop-

landbouw. De noordelijke provincies stelden een Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw op. Een brede maatschappelijke beweging presenteerde het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Ook diverse plannen van de provincie Drenthe gaan in op de opgaven voor het landelijk gebied. Maar hoe landen al deze plannen op het Drentse boerenerf? Hoe zorgen we ervoor dat de Drentse boer én voldoende inkomen verwerft én voldoende kan bijdragen aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en de kwaliteit van het landschap in Drenthe? En hoe voorkomen we dat er een te grote versnippering ontstaat in de talrijke initiatieven. Met andere woorden, hoe zorgen we voor voldoende samenhang?

In Drenthe lopen al tal van goede initiatieven op het gebied van agrarische natuurbeheer, landschapsbeheer en bescherming van boerenlandsoorten zoals weide- en akkervogels. Ook op gebied van kringlooplandbouw zijn veel goede acties in gang gezet. De urgentie van de opgaven waar we ook in Drenthe voor staan, is groot. Zaak is gezamenlijk met alle partners in het landelijk gebied een verbreding en versnelling te geven aan de reeds ingezette beweging.

Tegen deze achtergrond hebben wij als Groenmanifestpartners¹ het initiatief genomen tot het opstellen van een Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit. Daarmee bouwen we voort op onze samenwerking die in 2011 is gestart met het gezamenlijk opstellen van het 'Groenmanifest Drenthe, Investeren in een vitaal platteland' en in 2015 zijn vervolg heeft gekregen met de 'Ontwikkelagenda Melkveehouderij en Natuur'. Bij het Groenmanifest 2011 stonden de opgave van het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland en de ammoniakproblematiek centraal. De Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit richt zich zowel op de veehouderijbedrijven als op de akkerbouwbedrijven en dan

vooral op de specifieke opgave om kringlooplandbouw te combineren met het leveren van een bijdrage aan de biodiversiteit en de landschapskwaliteit.

Wij hechten veel waarde aan houvast en continuïteit in visievorming, regelgeving en uitwerking. Op vooral de overheden doen wij het appel om niet steeds weer nieuwe wegen in te slaan. In het 'oerwoud' van voorwaarden, regelingen, subsidiemogelijkheden, gebiedsprocessen en -projecten, individuele en collectieve arrangementen is overzicht en samenhang dringend gewenst. Deze Agenda wil hieraan een bijdrage leveren.

Met deze Agenda hebben wij een aanzet willen geven om samen met de andere partners in het landelijk gebied het verschil te maken. Wij hebben de agenda als eerste besproken met Agrarische Natuur Drenthe (AND), Landschapsbeheer Drenthe en Drents Agrarisch Jongeren Kontakt (DAJK). Zij sluiten bij deze agenda aan en kunnen zich erin vinden. Andere partijen nodigen wij uitdrukkelijk uit om de agenda verder in te vullen en uit te werken. Laten we samen de komende maanden met tempo verder vorm en inhoud geven aan de uitvoering!

¹ De Groenmanifestpartners zijn van oorsprong LTO Noord, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

2/ Ambitie

Ons gezamenlijke doel is nog steeds hetzelfde als in 2011: ontwikkelingsruimte voor een robuuste en duurzame landbouw, hoge biodiversiteit, een goed functionerend Natuurnetwerk Nederland en leef-omgevingskwaliteit in een vitaal platteland.

In 2027 is het Natuurnetwerk Nederland helemaal afgerond, zoals is vastgelegd in het provinciaal Programma Natuurlijk Platteland. Deze inzet wordt door ons ondersteund.

In deze nieuwe Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit concretiseren wij de gezamenlijke ambitie voor natuurinclusieve landbouw in Drenthe. Daarbij delen wij de volgende uitgangspunten:

- Er is sprake van een economisch rendabele en duurzame landbouw.
- De kringlopen in de landbouw zijn zoveel mogelijk gesloten.
- Het verlies aan biodiversiteit en landschapskwaliteit in het landelijk gebied is omgeboogen naar herstel en verbetering.

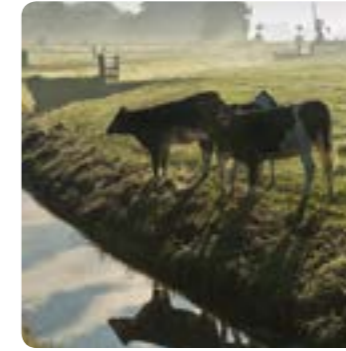

2030

Gezamenlijke ambitie natuurinclusieve landbouw

In 2030 behoren rendabele Drentse veehouderij- en akkerbouwbedrijven tot de koplopers dan wel top in Nederland wat betreft de kringloop-landbouw en het leveren van een bijdrage aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.

Het realiseren van deze ambitie vraagt om een gerichte beweging van economische waarde naar maatschappelijke waarden.

3/ Tussentijdse doelen

Voor de periode 2019 – 2023, de nieuwe bestuursperiode bij de provincie Drenthe, formuleren wij voor Drenthe de volgende tussendoelen:

- A** In 2023 is door inspanning van alle partijen de neerwaartse trend van biodiversiteit en landschapskwaliteit omgebogen naar een opwaartse lijn.
- b** In 2023 hebben 500 melkveebedrijven een duurzaam bedrijfsplan inclusief uitwerking van het onderdeel biodiversiteit en landschapskwaliteit opgesteld en in uitvoering.
- C** In 2023 hebben 250 akkerbouwbedrijven een duurzaam bedrijfsplan inclusief uitwerking van het onderdeel biodiversiteit en landschapskwaliteit opgesteld en in uitvoering. Dit duurzaam bedrijfsplan is opgesteld conform de werkwijze voor de melkveehouderij.
- D** In 2023 werken alle grondgebruikers en –eigenaren in de gebieden die daartoe kansen bieden, op gebiedsniveau samen aan het realiseren van biodiversiteit en landschapskwaliteit.
- E** In 2023 passen Stichting Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer samen

met de provincie Drenthe, de waterschappen Drents Overijsselse Delta, Hunze en Aa's, Noorderzijlvest en Vechtstromen en de Drentse gemeenten een systeem van gedifferentieerde pachtregels toe die biodiversiteit en landschapskwaliteit bevorderen.

- F** In 2023 is de inkomensontwikkeling van boeren die bijdragen aan biodiversiteits- en landschapsherstel gelijk aan of beter dan die van boeren die niet meedoen. Deze inkomensontwikkeling is gebaseerd op beloning door de markt, overheden en financiers op basis van geleverde maatschappelijke diensten zoals biodiversiteits- en landschapswinst en diensten op het gebied van de klimaatopgave.
- G** In 2023 weet 80% van de Drentse inwoners dat boeren een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan herstel van biodiversiteit en landschapskwaliteit en zijn zij zich ervan bewust dat zij daar zelf als consument en burger aan kunnen bijdragen.
- H** In 2023 is er voor bovenstaande tussendoelen een goed functionerend monitoringsstelsel dat door alle partijen wordt gedragen.

Wij gaan samen met onze partners, zoals Agrarische Natuur Drenthe (AND), Landschapsbeheer Drenthe en Drents Agrarisch Jongeren Kontakt (DAJK) inspanningen leveren om deze tussendoelen zoveel mogelijk te realiseren. Wij kunnen het echter niet alleen. Het ombuigen van de neerwaartse trend van biodiversiteit en landschapskwaliteit naar een opwaartse lijn en het realiseren van natuurinclusieve landbouw is een brede maatschappelijke opgave. Ook van waterschappen, gemeenten, de provincie Drenthe, financiers, consumenten, bedrijven in de keten, particuliere grondeigenaren en consumenten wordt verwacht dat zij in actie komen.

4/ Stip op de horizon

In 2030 is er op het Drents plateau sprake van een landschap dat kleinschalig oogt. Soortenrijke graslanden wisselen af met akkers. Via houtwallen en -singels, bosjes, bloemrijke bermen, akkerranden, beeklopen en schouwpaden langs watergangen zijn de natuurgebieden met elkaar verbonden. Het agrarisch gebied is rijk aan boerenlandvogels, boerenlandvlinders, andere insecten en dieren.

De Veenkoloniën bestaan in 2030 uit een mozaïek van akkerbouwpercelen afgewisseld met soortenrijke akkerranden, bloemrijke bermen, sloten en wijken. Ook dit weidse akkerbouwgebied is rijk aan boerenlandvogels, boerenlandvlinders, andere insecten en dieren.

Er is sprake van economisch rendabele melkveehouderij- en akkerbouwbedrijven op rijke en gezonde bodems vol bodemleven. Koeien lopen 's zomers in soortenrijke graslanden die bijdragen aan de gezondheid van de koe. Melkveehouderijbedrijven telen zoveel mogelijk hun eigen ruw- en krachtvoer of werken daarin samen met akkerbouwers in de buurt. Door een ruime vruchtwisseling, sterke rassen en natuurlijke plaagbestrijding is het gebruik aan

gewasbeschermingsmiddelen op akkerbouwbedrijven afgenomen.

Natuurinclusieve landbouw bestaat in 2030 als begrip niet meer. Natuur en landschap zijn een vanzelfsprekend onderdeel geworden van de bedrijfsvoering en van de samenleving. Elk landbouwbedrijf heeft vormen van natuurinclusieve landbouw.

Deze stip op de horizon sluit aan bij het droombeeld zoals geformuleerd in het Deltaplan Biodiversiteitsherstel dat ook door ons is onderschreven.

Droombeeld Deltaplan biodiversiteits- herstel

Alle inwoners van Drenthe vinden biodiversiteit belangrijk, handelen daar naar als burger én als consument en dragen zo gezamenlijk bij aan natuurrijke landschappen. De activiteiten van (semi)overheden, alle ondernemers in de agrarische waardeketen (boeren, handelaren, verwerkers en retail) en natuurbeschermingsorganisaties versterken elkaar op slimme manieren, ondersteund door innovatieve economische modellen en wet- en regelgeving. De hoge biodiversiteit wordt onderhouden door beheer van natuur in natuurgebieden, agrarische productiesystemen en openbare ruimte.

Natuurgebieden zijn effectief met elkaar verbonden via natuurgebieden, agrarisch gebied en/of openbare ruimte en het beheer in natuurgebieden en op landbouwgrond is op elkaar afgestemd en versterkt elkaar.

Agrarische productiesystemen op rijke en gezonde bodems zijn circulair geworden en maken gebruik van functionele biodiversiteit, ondersteund door technologische innovaties. Hierdoor is de kwaliteit van water, bodem en lucht goed. Agrarische ondernemers produceren kwalitatief hoogwaardige en gezonde producten en consumenten en burgers waarderen agrarische ondernemers om hun rol in de voedselvoorziening en hun inzet om dit met duurzame teeltsystemen te realiseren. Agrarische ondernemers krijgen een prijs die past bij de natuurinclusiviteit van hun producten en een aantrekkelijke beloning voor het produceren van biodiversiteit door natuur- en landschapsbeheer en andere agro-milieudiensten door ketenpartijen en overheid. Het verdienmodel is dusdanig aantrekkelijk dat ook toekomstige generaties graag agrarisch ondernemer willen worden.

5/ Definitie, strategie en aanpak

Onder natuurinclusieve landbouw verstaan wij het volgende:

Natuurinclusieve landbouw is een economisch rendabele landbouw, die optimaal beheer van natuurlijke hulpbronnen duurzaam integreert in de bedrijfsvoering, inclusief zorg voor ecologische functies, de biodiversiteit op en om het bedrijf en de belevingswaarde van het landschap.

De strategie richt zich erop dat elk landbouwbedrijf in Drenthe op termijn, passend binnen de economische bedrijfsontwikkeling, natuurinclusieve landbouw bedrijft. Ten aanzien van de mate waarin wordt een gedifferentieerde benadering nagestreefd.

Natuurinclusieve landbouw en het Natuurwerk Nederland versterken elkaar in Drenthe, waarbij er een natuurlijke overgang is van natuurgebieden naar landbouwgebieden.

De natuurinclusieve landbouw wordt bevorderd via een integrale gebiedsgerichte aanpak én via een bedrijfsgerichte aanpak.

Gebiedsgerichte projecten en processen hebben in het heden en verleden hun succes bewezen.

Bij een gebiedsgerichte aanpak worden in

samenpraak met alle belanghebbenden activiteiten in een gebied integraal op elkaar afgestemd, met als inzet het herstel van de biodiversiteit en landschapskwaliteit en het toekomstbestendig maken van de landbouw.

We kiezen daarbij voor gebieden waarbij samenwerking meerwaarde en kansen biedt. Die kansen liggen zeker in gebieden die aansluiten op het Natuurnetwerk Nederland. Maar ook in gebiedsprocessen die al lopen of bij nieuwe initiatieven van grondgebruikers die graag willen gaan samenwerken. De gebiedsgerichte aanpak willen we niet beperken tot specifieke delen van de provincie Drenthe.

Bij de **bedrijfsgerichte** aanpak gaan we uit van een instapmodel met verschillende niveaus. Het structurele minimumniveau is die van het werken aan een gezonde bodem. Individuele ondernemers kunnen met behulp van keuzemenu's vrijwillig kiezen voor meerdere maatregelen en instrumenten, passend bij de bedrijfsvoering, om hoger liggende niveaus te bereiken.

6/ Organisatie en uitvoering

Op Europees, landelijk en noordelijk niveau worden bewegingen ingezet richting verbetering van de biodiversiteit en van de kwaliteit van het landschap. Wij kiezen voor een doorvertaling van deze bewegingen naar de Drentse situatie met een eigen Drentse aanpak.

We bepleiten voor een programmatische aanpak en een programmatische samenwerking met een krachtige uitvoering. Meer samenhang, minder versnippering, het vergroten van de effectiviteit en de efficiency, het aanhaken bij initiatieven die elders al zijn/worden ontwikkeld en het adequaat monitoren van de resultaten en effecten in samenhang met de instrumenten en middelen zijn wat ons betreft belangrijke uitgangspunten van de aanpak.

Bij een dergelijke aanpak hoort wat ons betreft een inspirerende verbinder die het proces aanjaagt,

partijen bij elkaar te brengt en netwerken bouwt met alle partners in het landelijk gebied. Steun van de provincie Drenthe is hierbij onontbeerlijk. De rol van de verbinder is niet om alle initiatieven naar zich toe te halen. Het is juist van belang dat in de uitvoering aan organisaties in Drenthe ruimte wordt geboden om hun eigen activiteiten op het gebied van natuur-inclusieve landbouw te ontplooiën.

Qua organisatiestructuur is het gewenst om waar mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren. Belangrijk is verder dat alle betrokken partijen regelmatig bij elkaar gaan zitten om elkaar te informeren en te inspireren en om gezamenlijk focus en richting aan te brengen.

Wij gaan graag in gesprek met het provinciaal bestuur over de gewenste organisatie met de bijbehorende middelen.

7/ Opmaat naar een actie- programma 2019 – 2023

In deze Agenda geven we een aanzet voor een actieprogramma. Als vervolg op de inspiratiebijeenkomst van 1 maart 2019 met een kleine veertig deelnemers willen we dit actieprogramma de komende maanden samen met alle betrokken partijen in het landelijk gebied verder uitwerken. Deze aanzet bouwt voort op de tussendoelen die we hiervoor onder paragraaf 3 hebben geformuleerd.

A In 2023 is door inspanning van alle partijen de neerwaartse trend van biodiversiteit en landschapskwaliteit omgebogen naar een opwaartse lijn.

Acties:

- Het in kaart brengen van alle lopende initiatieven; vervolgens het identificeren en benoemen van de "gaten" die in onderlinge samenhang opgevuld moeten worden.
- Het ontwikkelen en tot uitvoer brengen van een samenhangend actieprogramma met tussendoelen en acties.

B In 2023 hebben 500 melkveebedrijven een duurzaam bedrijfsplan inclusief uitwerking van het onderdeel biodiversiteit en landschapskwaliteit opgesteld en in uitvoering.

Acties:

- Versterken van de aspecten biodiversiteit en landschap in het huidige format voor het duurzame bedrijfsplan.
- Verlengen en verhogen ambitie van het huidige programma Duurzame Melkveehouderij Drenthe (van 250 bedrijven naar 500).
- Verder ontwikkelen beloningsregeling voor melkveehouders, specifiek op het onderdeel biodiversiteit en landschapskwaliteit.

C In 2023 hebben 250 akkerbouwbedrijven een duurzaam bedrijfsplan inclusief uitwerking van het onderdeel biodiversiteit en landschapskwaliteit opgesteld en in uitvoering. Dit duurzaam bedrijfsplan is opgesteld conform de werkwijze voor de melkveehouderij.

Acties:

- Ontwikkelen format voor een duurzaam bedrijfsplan dat aansluit bij de landelijke aanpak voor de ontwikkeling van een biodiversiteitsmonitor akkerbouw.
- Organisatiestructuur vormgeven.
- Opstarten van een nieuw programma.
- Bedrijfsplannen opstellen.
- Samen met o.a. de keten nieuwe beloningsregelingen voor akkerbouwers ontwikkelen.

NB

Hoewel er aparte tussendoelen en acties zijn geformuleerd voor melkveehouderij- en akkerbouwbedrijven, moeten deze niet geïsoleerd worden bekeken. In de specifieke Drentse situatie is er sprake van veel samenwerking tussen melkveehouderij- en akkerbouwbedrijven. Dat biedt de nodige kansen, juist op het gebied van kringlooplandbouw.

D In 2023 werken alle grondgebruikers en -eigenaren in de gebieden die daartoe kansen bieden, op gebiedsniveau samen aan het realiseren van biodiversiteit en landschapskwaliteit.

Acties:

- Inventariseren van de gebieden die kansen bieden: In welke gebieden valt de grootste winst te halen op het gebied van samenwerking landbouw, biodiversiteit en landschap?
 - Terreinbeherende organisaties maken daarvoor een inventarisatie voor hun eigen werkgebieden en bespreken deze met overige gebiedspartners.
 - Waterschappen en overige grondeigenaren worden gevraagd hetzelfde te doen.
 - Waar lopen al bestaande gebiedsprocessen/initiatieven waar bij aangesloten kan worden?
 - Waar willen grondeigenaren graag gaan samenwerken, dit in samenhang met hun eigen inzet en de ecologische kansen
- Keuzes voor gebieden en vervolgens opstarten samenwerking op basis van gelijkwaardigheid.
- Tot uitvoer brengen van door het gebied gedragen samenwerkingsprocessen en -projecten.

E

In 2023 passen Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbos-beheer samen met de provincie Drenthe, de waterschappen Drents Overijsselse Delta, Hunze en Aa's, Noorderzijlvest en Vechtstromen en de Drentse gemeenten een systeem van gedifferentieerde pachtregels toe die biodiversiteit en landschapskwaliteit bevorderen.

Toelichting: Het pachtinstrument is een mooi en kansrijk instrument om de positieve beweging naar meer natuurinclusieve landbouw te bevorderen. De boeren die pachten en de partijen die staan voor biodiversiteit en landschap hebben elkaar hard nodig.

Acties:

- Ontwikkelen model met voorbeeldregels die gedifferentieerd ingezet kunnen worden.
- Aandachtspunten: pachtduur (meer langjarige contracten?) en pachtprizen.
- Afsluiten van een intentieverklaring met betrokken partijen.
- Andere nog niet genoemde partijen verleiden om zich aan te sluiten.
- Kennis –en opleidingstraject ontwikkelen en uitvoeren. Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten geven al cursussen op dit gebied. Het oogmerk is dit gezamenlijk verder te ontwikkelen met als doel de kennis bij zowel de grondeigenaren/verpachters als bij de agrariërs/pachters te vergroten over de mogelijkheden om natuurinclusieve landbouw verder te versterken.

Van Pachter naar Partner

Bij het beheer van graslanden en akkers werken natuurorganisaties samen met boeren die gronden pachten. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer vinden het belangrijk dat kennis en kunde op het vlak van natuurbeheer de basis vormt voor deze samenwerking. In dit kader hebben Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer samen met HAS Den Bosch, CAH Dronten en Van Groene Waarde de opleiding 'Natuurbeheer en Ondernemerschap' ontwikkeld.

Deze cursus tot vakbekwaam beheerder van natuurgraslanden biedt tevens een kennisfundament om de weg in te kunnen slaan naar natuurinclusieve landbouw. Daarnaast is er ook veel aandacht voor het ontwikkelen van een gezamenlijke taal tussen boer en natuurbeheerder; van pachter naar partner. Medewerkers van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer nemen ook deel aan deze opleiding. Zo leren zij meer over het agrarisch ondernemen en ontstaat er tijdens de cursus meer wederzijds begrip tussen grondgebruikers en natuurbeheerders.

F

In 2023 is de inkomensontwikkeling van boeren die bijdragen aan biodiversiteits- en landschapsherstel gelijk aan of beter dan die van boeren die niet meedoen. Deze inkomensontwikkeling is gebaseerd op beloning door de markt, overheden en financiers op basis van geleverde maatschappelijke diensten zoals biodiversiteits- en landschapswinst en diensten op het gebied van de klimaatopgave.

Acties:

- Samen met de ketenpartners ontwikkelen van verdienmodellen voor de veehouderij – en akkerbouwbedrijven.
- Ontwikkelen van instapmodel met verschillende niveaus (keuzemenu's) waaruit boeren vrijwillig kiezen.
- Opbouw van een goede kennisstructuur waarbij niet alleen boeren, maar bijvoorbeeld ook erfbetreiders worden meegenomen:
 - Kennis op een praktische wijze aanreiken aan boeren over de mogelijkheden om op hun bedrijf veranderingen in gang te zetten.
 - Delen en ontwikkelen van praktijkervaringen.
 - Organiseren van masterclasses in samenwerking met onderwijsinstellingen.
 - Organiseren van bedrijfsbezoeken.

G

In 2023 weet 80% van de Drentse inwoners dat boeren een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan herstel van biodiversiteit en landschapskwaliteit en zijn zij zich ervan bewust dat zij daar zelf als consument en burger aan kunnen bijdragen.

Toelichting: De inwoners van Drenthe kunnen aanzienlijk bijdragen aan het herstel en verbeteren van biodiversiteit en landschapskwaliteit en aan het verder ontwikkelen van de natuurinclusieve landbouw in Drenthe. Hun steun en medewerking is onontbeerlijk.

Acties:

- Opstellen campagneplan met bijbehorende instrumenten, activiteiten en uitvoerders. Kennisdeling is een belangrijk onderdeel van dit plan. De kunst is om ook de burger te verleiden zijn horizon te verbreden en om de extra inspanningen van de boeren meer te gaan waarderen.
- Gestructureerde en programmatische uitvoering van het campagneplan.
- Meten van de resultaten.
- Lokale experimenten ontwikkelen met een koppeling naar dorpen, inwoners en lokale supermarkten.

H

In 2023 is er voor bovenstaande tussendoelen een goed functionerend monitoringsstelsel ontwikkeld dat door alle partijen wordt gedragen.

Acties:

- Ontwikkelen van een monitoringsstelsel op twee onderdelen:
 - Meten van de voortgang van het actieprogramma.
 - Monitoring van akkervogels, akkerflora, boerenlandvlinders en landschapselementen en onderzoek naar de oorzaken van verandering in aantallen en/of kwaliteit.
- Monitoren conform het monitoringsstelsel.
- Verslaglegging en rapportage.

8/ Financiering

Met deze Agenda willen wij in Drenthe samen met alle partners de beweging naar natuurinclusieve landbouw in gang zetten en aanjagen. Het belonen van boeren voor hun inspanningen is essentieel voor herstel van biodiversiteit en landschapskwaliteit.

Natuurinclusieve maatregelen en kringlooplandbouw moeten geen kostenpost zijn, maar een inkomstenbron. Hiervoor zijn passende verdienmodellen nodig, waar extra inzet ook extra inkomsten oplevert. Ten aanzien van de (uiteindelijke) financiering van natuurinclusieve landbouw hanteren wij daarom de volgende uitgangspunten:

- Er is geen sprake van afhankelijkheid van (tijdelijke) subsidies.
- Natuurinclusieve landbouw krijgt via de markt, maar ook via nieuwe verdienmodellen, beloningsregelingen, groene leningen en vergoedingen voor maatschappelijke diensten zijn eigen prijs.

Op de weg ernaar toe zijn extra financiële middelen noodzakelijk. Wij zien daarbij mogelijkheden om verbindingen te leggen met Europese en nationale financieringsstromen, zoals GLB en POP, en om via de bepleite programmatische aanpak deze financieringsstromen zoveel mogelijk met elkaar te gaan verbinden en waar mogelijk te gaan stapelen. Daarnaast ontstaan er momenteel ook via de

Regiodeal Natuurinclusieve landbouw

Minister Carola Schouten heeft Noord-Nederland 10 miljoen euro in het vooruitzicht gesteld voor het stimuleren van natuurinclusieve landbouw. Voorwaarde is medefinanciering vanuit de provincies voor minimaal hetzelfde bedrag. Voorziena looptijd van deze deal is tot uiterlijk eind 2024.

De ambitie van de drie noordelijke provincies is om in 2030 een duurzame, natuurinclusieve landbouw in Noord-Nederland te hebben. De doelen en ambities van deze deal sluiten aan op onze Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit. Het geheel vraagt wel meer investeringen van alle betrokken partijen.

Wij pleiten voor een Drentse aanpak van deze regiodeal die voortbouwt op bestaande samenwerkingsverbanden, met een link naar een licht georganiseerd kennis- en onderzoeknetwerk op Noordelijke schaal.

markt en de banken mogelijkheden om natuurinclusieve landbouw te integreren in de economische bedrijfsvoering. Voor het kunnen benutten van al deze mogelijkheden in Drenthe en de gewenste versnelling van dit proces vinden wij een tijdelijke extra provinciale impuls gewenst. We denken hierbij aan een ontwikkelfonds voor de periode 2019 – 2023 ter grootte van jaarlijks € 3 miljoen. Deze gelden zijn nodig om uitvoering te kunnen geven aan het actieprogramma. Hierbij valt te denken aan gelden voor het intensiveren respectievelijk opstellen en tot uitvoering brengen van programma's voor de melkveehouderij en de akkerbouw, het opstellen en tot uitvoering brengen van een campagneplan, het ontwikkelen en tot uitvoer brengen van kennis – en opleidingstrajecten, procesbegeleiding en regievoering, beloningsregelingen en voor monitoringsactiviteiten

Drenthe 2030

Fantastisch toch!

‘Mijn vader was ook al met sommige dingen bezig: duurzaamheid, minder chemie, meer aandacht voor bodemstructuur.’

Ik ben Kasper. Ik ben melkveehouder in Drenthe, al twintig jaar. Het is 2030. Een zomerse zondag. Samen met mijn Marjan en de kinderen wandel ik over het pad tussen de weilanden en het perceel soja richting waterlossing. Onze jongste dochter plukt margrietten en boterbloemen. Lachend wijst ze haar grote broers op het wilde rennen van een opgeschrokken haas. Drie blonde koppies, dicht bij elkaar. Ik ben normaal gesproken een nuchter mannetje. Maar toch doet dat je wat.

De eerste jaren boerde ik samen met mijn vader. Zoals hij het gewend was. Ging helemaal niet slecht. Telkens wat meer grond: en daarom ook telkens de mogelijkheid om grondgebonden onze melkveestapel wat uit te breiden. Best een mooi, groot bedrijf geworden, toch? Marjan en ik zijn er trots op. En mijn ouders ook. Maar ook op de nieuwe stappen die Marjan en ik hebben gezet. Dat we tegenwoordig ook andere dingen aan de kop hebben dan alleen de Bank en de kilogrammen.

Volk over de vloer

Gisteren hadden we hier een open dag. Samen met Geert van hiernaast. Akkerbouwer, echte bodemman! Meer dan tweehonderd bezoekers hadden we over de vloer! En niet alleen maar Drentse collega-boeren, maar ook veel mensen uit het dorp. Bijna de hele buurt was er. Leden van natuurorganisaties en van de gemeenteraad. En natuurlijk de vrijwilligers, die onder begeleiding van Landschapsbeheer Drenthe vorig jaar bij ons de oude houtwal en de nieuw aangelegde houtsingel om het erf hebben onderhouden. En de boomgaard staat er ook weer geweldig bij. Moet je zien wat een oogst dat wordt dit jaar! Weet je nog, van die zorgen om de insecten die we tien jaar geleden hadden? Nou, de vleermuizen en zwaluwen hier eten er ook goed van, van al die insecten.

Alle bezoekers waren vol belangstelling en lof. Want wij lieten zien hoe een familiebedrijf anno 2030 haar best doet om te zorgen voor een gezonde bodem, soortenrijke graslanden, een gezonde veestapel en een goede melkproductie. Wat een geweldige sfeer! Dat was vroeger wel anders!

Opvallend, dat de bezoekers het ook vanzelfsprekend vonden, dat consumenten een eerlijke prijs betalen voor onze producten vanwege de werkzaamheden die wij doen voor het bevorderen van de biodiversiteit. Als ze dat nou ook allemaal in de praktijk gaan brengen!

Geert liet zien hoe hij vandaag aan de dag zorgt voor optimaal bodemleven, bloemrijke akkerranden en de modernste teelttechnieken. Met behulp van zijn drone en zijn E-weeder. En dat allemaal in een aansprekend landschap.

Dik tien jaar geleden begon ik nieuwe stappen te zetten. In overleg met buurman Geert. Natuurinclusief boeren, zoals ze dat toen noemden. We gingen eerst samen met de beheerders van omliggende natuurgebieden bespreken welke doelen wij op onze bedrijven konden halen op gebied van biodiversiteit en landschap. En hoe daar een goede, eerlijke vergoeding vanuit de overheid en de samenleving tegenover kon komen staan. Immers de hele maatschappij heeft voordeel bij de huidige manier van landbouw bedrijven. Aan mooie praatjes hebben we niks. Er moet ook brood op de plank. En moet je nou eens om je heen kijken. Mooi toch!

Hoger en hoger

Niet dat het denken vroeger stil stond. Mijn vader was ook al met sommige dingen bezig: duurzaamheid, minder chemie, meer aandacht voor bodemstructuur. ‘Je opa krijgt nog gelijk wat die bodem betreft’, zei hij soms spottend.

Maar na 2019 is het eigenlijk pas echt begonnen. Dik tien jaar geleden, toen in Drenthe de landbouw en de natuur om de tafel gingen zitten. Ook in deze streek. Samen nadenken. Fundamentele keuzes maken. Waardoor we nu in harmonie met elkaar leven en dezelfde doelen nastreven. Welke dier- en plantensoorten horen bij ons gebied, in ons cultuurlandschap? En hoe zorg je ervoor dat dit goed past in een modern agrarisch bedrijf? De natuurorganisaties weten wat ecologisch kan en wat er voor nodig is. Ook qua inrichting van landschapselementen. En wij weten wat landbouwkundig mogelijk en verantwoord is. Ik heb op advies van Agrarische Natuur Drenthe het grasland doorgezaaid met klaver en gevarieerde mengsels. Ontwikkeld met vooral lokaal genenmateriaal. Van belang voor bijen en andere insecten, die weer voedsel voor vogels vormen. En toch met een hoge opbrengst aan tonnen droge stof. Hartstikke gezond voor de koeien en ze zijn er nog gek op ook.

En zie nou eens het resultaat: Marjan en de kinderen kijken met de hand boven de ogen omhoog naar een leeuwerik die boven ons rijke weiland jubelend hoger en hoger klimt.

Betere bodem

Bij Geert van hiernaast is na 2019 ook heel wat veranderd. Die werkt al jaren aan een optimaal bodemleven op zijn bedrijf. Dankzij de afspraken over bodemverbeteraars mag hij genoeg mest aanvoeren om zijn bodemleven van voedsel te voorzien. Bewerkte mest én ruige mest, die hij van mij afneemt. En dat is weer de basis voor niet alleen een goede productie, maar ook voor de diersoorten in en op zijn akkers. Ook al, omdat die nu meer kansen hebben vanwege Geerts wintervoedselveld.

Natuurlijk: het is niet het doel van je bedrijf. Maar het is wél mooi meegenomen. De grauwe kiekendief. De patrijzen, die weer terug zijn in onze buurt! En dit jaar heeft de vogelwerkgroep veel meer veldleeuweriken geteld dan voorheen. Dankzij de drone van Geert spotten we nu op tijd de nesten.

De teelttechnieken die Geert gebruikt, geven minieme milieueffecten en dragen bij aan een gezonde bodem. Veredelings-technieken hebben de gewassen robuuster en sterker gemaakt, zodat hij ziekten en plagen met groene middelen kan bestrijden. Minder chemie. Ook door de ruime vruchtwisseling en de akkerranden die hij inzaait tegen een passende vergoeding. En wat ook prima werkt is dat zijn akkerranden samen met de schouwpaden van het waterschap en de wegbermen van de gemeente linten vormen door het landschap. Dat je er als boer niet alleen voor staat.

Geerts producten gaan vanwege de kwaliteit de hele wereld over. En de hele buurt is er trots op dat Geerts duurzaam geteelde aardappelen hier overal in de supermarkten liggen.

Ondanks de droogte

Morgen ga ik de grond van Het Drentse Landschap maaien langs het Diep. Sinds ik met hen samenwerk hebben Geert en ik ook daardoor onze bodem flink kunnen verbeteren. Het maaisel kunnen we goed gebruiken om het organisch stofgehalte van de grond op peil te houden. Als je maar kiest voor het juiste mengsel en voor een goede verwerking van het maaisel, heb je geen last van hogere onkruiddruk.

Voor mij alleen is het teveel gras. Geert profiteert mee. Onze percelen houden tegenwoordig goed water vast. Ook nu de zomer dit jaar weer extreem droog is, hebben de gewassen er nog niet onder te lijden. Er staat zelfs nog water in de nieuw gegraven kikkerpoel. Geerts zetmeelaardappelen staan er prima bij. Mede dankzij onze andere watermaatregelen natuurlijk. Zoals het bufferen in onze sloten. Dat was ruim tien jaar geleden wel anders. De oogst na de droge zomer van 2018 was dramatisch!

Soja en kringloop

Dat verhaal van de soja, dat is ook in 2019 begonnen. Alle organisaties vonden dat eiwit voor veevoer eigenlijk van het eigen land zou moeten komen. Niet helemaal van de andere kant van de wereld. Daar heeft Wageningen behoorlijk wat kennis voor aangedragen, zeker op het gebied van veredeling. Het stimuleringsprogramma deed de rest. Ik wil niet opscheppen, maar Geert en ik hebben met onze praktijkvoorbeelden in Drenthe behoorlijk de trend gezet. En de Avebe profiteert mee, als grootleverancier van plantaardig eiwit.

Evenwichtsbemesting zorgt ervoor dat we bijna geen kunstmest meer hoeven te gebruiken om onze bodem genoeg voedsel te geven voor het leveren van topproductie. En om de kwaliteit en structuur van die bodem in stand te houden. Ook hier hebben we gezamenlijk flink voor moeten knokken. De regelgeving hield veel ontwikkelingen tegen maar is gelukkig ten goede gekeerd. Buurman Geert verbouwt voor een goede prijs de soja die mijn koeien eten. Mijn koeien produceren daarna de mest die Geerts gewassen nodig hebben om te groeien. En belangrijk voor de ommekeer was daarbij dat zowel Geert als ik tegenwoordig een gezonde prijs krijgen voor onze producten. Kringlooplandbouw ten top.

‘Opa moest eens weten’, denk ik wel eens. Dat we sommige dingen weer ongeveer net zo doen als hij vroeger, maar dan op een moderne, eigentijdse manier.

Onderwijs

Mijn oudste gaat na de zomer naar het AOC. Ik ben nieuwsgierig naar waar die allemaal mee thuis gaat komen. Natuurinclusief boeren en kringlooplandbouw zitten daar tegenwoordig geïntegreerd in het lespakket. Onze jongens krijgen daar straks alle laatste inzichten en ontwikkelingen van mee. Ik heb er vroeger op de landbouwschool ook wel over geleerd. Over bodemstructuur, biologische gewasbescherming, dat soort dingen. Maar je was in die tijd toch meer gericht op groei en mechanisering.

Dat werkt nou wel anders. Mijn jongens zien hoe ik het doe. Dat je met onze manier van boeren minstens zo goed, of zelfs beter, je bedrijf kunt runnen. En dat ik die certificaten heb gehaald en die cursussen heb gevolgd. Dat ik er enthousiast over ben en er achter sta. En dat we daarom ook die natuurgrond van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer er bij hebben kunnen pachten, tegen voorwaarden die voor ons een goede boterham opleveren. Dat we daarnaast door goede ruilingen en aankoop met groenfinanciering ons areaal voor productie dicht bij huis hebben kunnen uitbreiden, helpt natuurlijk ook mee.

‘Opa moest eens weten’, denk ik wel eens. Dat we sommige dingen weer ongeveer net zo doen als hij vroeger, maar dan op een moderne, eigentijdse manier. Dat we daar zo’n best bestaan op hebben op dat bedrijf dat zijn vader uit het veld heeft gepløgd.

Als een tierelier

Het gaat als een tierelier. Het zoemt en het fluit en het bruist. Overal enthousiasme. Overal bezige bijen. Op de site van ‘Natuurinclusieve Landbouw’ kun je iedereen en alles volgen. Want niet alleen de landbouwers en natuurorganisaties doen mee. Vrijwel alle grondeigenaren en verpachters raken aangesloten. Net als gemeenten, provincie, waterschappen, met het natuurvriendelijk beheren van hun gronden en onder redelijke voorwaarden in gebruik geven van hun bermen, taluds en schouwpaden.

Het kán gewoon

Door in 2019 gezamenlijk met veel partijen in Drenthe doelen te stellen is er een brede samenwerking op gang gekomen. Met elkaar is er een actieprogramma opgesteld en gelukkig heeft de Drentse politiek dat omarmd en voldoende geld beschikbaar gesteld om het uit te voeren.

En natuurlijk moeten we daarbij niet vergeten dat er een verandering in de maatschappij heeft plaatsgevonden. Van waarde naar waarden. Voor het in standhouden van de waarden van biodiversiteit en landschap worden we nu gewoon betaald. Ik krijg duidelijk meer voor mijn melk dan voorheen. Dan ben je wel gek als je niet natuurinclusief gaat boeren, toch? Op veel gebieden zijn er flinke stappen gezet. Je voelde het gewoon, op onze Open Dag, aan de trots en de verrassing van zowel natuurmensen als landbouwers.

Wij dragen uit dat je je bedrijf heel goed kunt doorontwikkelen, náást het doorontwikkelen van een leefgebied dat past bij je streek en je eigen bedrijf. Waar je het met elkaar over eens bent geworden. Gezond voedsel produceren, biodiversiteit herstellen, het landschap mooi houden en een goed inkomen hebben, dat kán dus gewoon. Kan gewoon samengaan! Dat geeft vertrouwen in een toekomst waarin mijn kinderen, als ze willen tenminste, het familiebedrijf kunnen voortzetten. Flexibel, gedreven, meebewegend met tijd en maatschappij. Dat is wat de Groenmanifestpartners beoogden toen ze hun Agenda opstelden. En dat is wat Marjan en ik met onze kinderen, net als Geert en Anneke van hiernaast, in de praktijk laten zien. Fantastisch toch!

